

Ensin tutkimus, sitten huolto

TERHO ITKONEN *Nykysuomen tutkimusta ja huoltoa*. Tietolipas 48. SKS. Turku 1966. 151 s.

Terho Itkonen on koonnut ja muokannut aikaisemmin erillisinä ilmestyneitä kirjoituksiaan valikoimaksi *Nykysuomen tutkimusta ja huoltoa*.

Valikoiman avaa virkaanastujaisesitymä »Nykysuomen kahdet kasvot» (1966). Nykysuomella, jota katsotaan olleen olemassa vuoden 1870 seutuvilta, on — toisin kuin kirjasuomen varhemmilla kehitysvaiheilla ollut syntymästään asti kahdet kasvot: kirjoitetun ja puhutun kielen. Näiden suhde ei ole suinkaan ongelmaton. Kirjoittajan sanoin: »Näissä oloissa saa uuden sisällön vanha kiistakysymys siitä, kuinka loitolle kirja- ja puhekielen sopii toisistaan etäännyä ja mitä ehkä on tehtävissä niiden lähentämiseksi. Viestintää haittaava juopa kirja- ja puhekielen välillä on tietysti aina pahasta, ja vastattavaksi jääkin se, kuinka haitallinen mikin juopa on ja kummin päin se parhaiten on kurottavissa umpeen — vai onko ehkä viisainta sittenkin tyytyä juovan olemassaoloon.» Ratkaisut joudutaan tekemään tapaus tapaukselta.

Kahden laajahkon tutkielman lähtökohtana on juuri kirjakielen perinnäisen normituksen ja vallitsevan käytännön välinen ristiriita. Näistä »*Mellakoihin* vai *mellakoihin?*» (1957) käsittelee kolmitavuiusten nominien heikkoasteisen monikkovartalon, »-*siin* vai -*hin* monikon illatiivissa?» (1959) mon. illatiivin -*siin*-päättteen käyttöalaa. Molemmissa tapauksissa kieliopin ja kielenoppaiden suositus

on jo pitkään ollut yksimielinen, mutta yleinen kielenkäyttö on kulkenut omaa tietään siitä välittämättä. Terho Itkonen osoittaa, että yleisesti käytetyt *mansikoina*, *mansikoihin*, *mansikoiheen* -tyyppiset monikkomuodot ja *korkeisiin*, *lyhyisiin* -tyyppiset mon. illatiivit eivät ole hylättäviä sen enempää kielihistorian kuin nykyisen kielitajunkaan kannalta. Huomion arvoista näissä artikkeleissa on tulosten ohessa se, että oikeakielisyysskantaa perustellaan paitsi etiseen tapaan murteiden ja yleensä kielihistorian avulla myös nykykielestä tehdyillä tilastoilla. — Terho Itkonen tutkimustulosten mukainen liberaali kanta on tullut kielilautakunnankin suosituksiksi.

Artikkelissa »Ensyklopedista nykysuomea» (1961) on lähtökohtana Otavan ison tietosanakirjan (1960—) kielenkäyttö, mutta kirjoitus syvenee eräiden uusimman nykysuomen tyyllisten, lauseopillisten, sanastollisten ja ortografisten kehityslinjojen tarkasteluksi.

Loppupuolen suppeat kirjoitelmat koskevat tilan essiivin väärinkäyttöä, päiväämistä ja sanastokysymyksiä. Kirjoittaja selvittää mm., mitä merkityksen eroa on substantiiveilla *jäännö* ja *jäännös* sekä verbeillä *määrätä*, *määrittää* ja *määritellä*, *paikoittaa*, *paikantaa* ja *paikallistaa*, *tallentaa* ja *taltioida*. Hän myös varoittaa turhista toimenpiteistä.

Sekä suppeita että laajoja kirjoituksia leimaa kannanottojen huolellinen perustelu. Terho Itkonen huoltaa kieltä tutkittuaan sitä ensin. Varsinkaan sanastokysymyksissä ei kielen »oikeuden» kriteerinä tietenkään edes voi olla »aidon kansankielen» kanta, vaan kriteeriksi on otettava nykysuomen oma selkeys ja käytökelvopaisuus.

Päivi Rintala